

Zenonas Rokus RUDZIKAS

Fizikos matematikos mokslų daktaras, profesorius, žinomas pasaulyje mokslinės mokyklos Lietuvoje iš daugiaelektronių atomų teorijos ir jos taikymų astrofizikoje ir plazmos fizikoje kūrėjas.

Gimė 1940 m. rugpjūčio 16 d. Gulbiniškių kaime (Kapčiamiesčio vlsč., Lazdijų apskr.). Mirė 2011 m. birželio 6 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse.

Mokėsi Vainežerio ir Kapčiamiesčio mokyklose. 1951–1957 m. su tėvais buvo ištremtas į Sibirą. 1957 m. Asine (Tomsko sritis) aukso medaliu baigė vidurinę mokyklą ir grįžo į Lietuvą, įstojo į Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą studijuoti fizikos. 1962 m. su pagyrimu baigęs studijas, buvo priimtas dirbti į Lietuvos mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institutą, ten įstojo į aspirantūrą. Vadovaujamas Profesoriaus Adolfo Jucio, parengė ir 1965 m. apgynė mokslų kandidato disertaciją „Neredukuotinių tenzorinių operatorių matematinio aparato ir jo taikymo atominių spektrų teorijoje klausimu“. Z. R. Rudzikas pasižymėjo kaip talentingas teoretikas – nustatė radiacinių šuolių dėsningumą, naujų sąryšių tarp atominių dydžių, gavo reliatyvistinių pataisų išraiškų. A. Jucio paragintas, intensyviau septynerių metų darbo rezultatus apibendrino antroje disertacijoje „Daugiaelektronių atomų spektrų teorijos klausimu“, kurią apgynė 1972 m. ir tapo fizikos-matematikos mokslų daktaru.

1974 m. staiga mirus profesoriumi A. Juciui, Z. R. Rudzikui teko atsakinga pareiga tapti savo mokytojo sukurtos atomo teorijos mokyklos vadovu. Jis inicijavo Atomo teorijos skyriaus darbų plėtrą naujomis, turinčiomis svarbių taikymų daugiakrūvių jonų ir astrofizikos, kryptimis. Z. R. Rudzikas parengė 26 mokslų daktarus, kartu su savo mokiniais gavo esminių atomo teorijos, spektroskopijos rezultatų; tarp jų verta išskirti izosukinio formalizmo įvedimą atomo fizikoje, antrinio kvantavimo vaizdavimo pritaikymą kilminių koeficientų išraiškoms gauti, reliatyvistinės elektronų šuolių teorijos plėtojimą. Tie rezultatai buvo paskelbti per 270 mokslinių publikacijų, tarp jų 4 monografijose. Z. R. Rudziko monografija „Teorinė atomų

spektroskopija“ (*Theoretical Atomic Spectroscopy*), išleista Kembridžo universiteto, susilaukė dviejų leidimų.

Z. R. Rudzikas atliko didžiulį mokslo organizacinį darbą Lietuvoje ir užsienyje. Beveik du dešimtmečius jis vadovavo LMA Fizikos institutui bei Teorinės fizikos ir astronomijos institutui (LMA Fizikos instituto direktoriaus pavaduotojas (1977–1988), direktorius (1988–1990), valstybinio, nuo 2002 – Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktorius (1990–2003). Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, Z. R. Rudzikas, būdamas Lietuvos mokslo tarybos nariu, LR Vyriausybės ekspertu, Lietuvos fizikų draugijos prezidentu, daug prisidėjo ne tik prie Lietuvos fizikos, bet ir prie viso mokslo pertvarkos, glaudesnio jo integravimo į pasaulinį mokslą.

1994 m. buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikroju nariu, o 2003 m. – jos prezidentu. Šešetą metų eidamas šias pareigas, jis rūpinosi naujo LMA vaidmens formavimu, ypač jos tarptautinių ryšių stiprinimu. Jo iniciatyva Baltijos šalių mokslininkai ėmė dalyvauti europiniuose paskirstytųjų skaičiavimų plėtros projektuose, Lietuva pasirašė bendradarbiavimo susitarimą su Europos branduolinių tyrimų centru CERN. 2001–2008 m. būdamas „Lietuvos fizikos žurnalo“ vyriausiuoju redaktoriumi, Z. R. Rudziko pastangomis buvo sudaryta tarptautinė žurnalo patarėjų taryba, jis pripažintas Europos fizikų draugijos, pradėtas referuoti Inspec duomenų bazėje.

Z. R. Rudzikas atstovavo Lietuvos mokslui ir gynė jo interesus įvairiuose Europos Sąjungos (ES) komitetuose ir komisijose: ES Mokslo direktorato ekspertas (nuo 1994), ES Jungtinio tyrimų centro valdytojų tarybos narys (2004–2006), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto narys (nuo 2006), Europos mokslo tarybos PE2 specializuotos tarybos narys (nuo 2007). Tarptautinės astronomų sąjungos narys (nuo 1986), Europos gamtos, humanitarinių mokslų ir menų akademijos narys (nuo 2005). Tarptautinio mokslinio kultūros centro – Pasaulinės laboratorijos Lietuvos skyriaus vienas kūrėjų ir vadovų (1990–2010).

Akademiko Z. R. Rudziko mokslo darbai buvo įvertinti dviem Lietuvos mokslo premijomis (1976 ir 1998). 2005 m. jam su bendradarbiais už darbų ciklą „Šiuolaikinės daugiaelektronų atomų teorijos plėtojimas ir taikymas (1993–2004 m.)“ buvo suteikta Lietuvos mokslų akademijos Adolfo Jucio premija. Z. R. Rudziko veikla plėtojant Baltijos šalių mokslinius ryšius buvo įvertinta švedų mokslininkų Gunnar ir Gunnel Källén premija (1993) ir Baltijos valstybių mokslų akademijų medaliu (2007).

Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (2001). Kolegos astronomai vieną savo atrastų asteroidų pavadino vardu „Rudzikas“.

Parengė

LMA Matematikos, fizikos ir chemijos
mokslų skyriaus mokslinė sekretorė
Silva Aukštinaitytė

Naudoti šaltiniai:

1. Akademikas Zenonas Rudzikas. Sudarė N. Šaduikienė, Vilnius: Lietuvos mokslas, 2000
<http://www.tfai.vu.lt/files/rudzikas.html>
2. Lithuanian Journal of Physics, Vol. 51, No. 2, pp. 87–89 (2011) <http://www.itpa.lt/~lfd/Lfz/512/00/Ljp51200.pdf>
3. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro (MELC) „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ elektroninė versija:
<https://www.vle.lt/PaieskosRezultatai?search=R%C3%B9dzikas>

Virginijos Valuckienės nuotrauka